

ILZE LĀCE

BALOŽI UZ
ŽOZETES
JUMTA

821.174-3

La 090

Grāmata izdota ar Valsts kultūrkapitāla fonda atbalstu

STARPTAUTISKĀ RAKSTNIEKU
UN TULKOTĀJU MĀJA

Autore pateicas Ventspils Starptautiskajai Rakstnieku un
tulkotāju mājai par atbalstu grāmatas tapšanā.

Vitas Lēnertes vāka dizains

Šis ir ar autortiesībām aizsargāts darbs. Darba reproducēšana
vai jebkāda cita neatļauta izmantošana ir autortiesību pārkāpums.
Par autortiesību pārkāpšanu ir paredzēta atbildība Krimināllikuma 148. pantā.

© Ilze Lāce, 2020

© Literārā apdare, izdevums, mākslinieciskais noformējums,

Apgāds Zvaigzne ABC, 2020

ISBN 978-9934-0-8922-0

KARTUPEĻI UN ĶĪPALAS

Vējš šļūkā pa smilšu kasti apskrapstējušu ķieģeļu ēku ieskautajā pagalmā, dažbrīd iemetot pa graudiņam acīs trim sīkaļām un vienam drusku prāvākam skuķēnam – viss bariņš draudzīgā saskaņā būvē smilšu pilis, plaukstām cītīgi plīķējot miklās, pelēkdzeltenās smiltis. Tumšmatainie dvīņi Georgiņš un Helēnīte, platīnblondā Lulla – uz pieres zemu apgrieztais “ponijs” allaž nopietno četrgadnieci dara līdzīgu porcelāna tautudēla figūriņai no “mierlaika” mantām (dzirdot šo salīdzinājumu, Lulla kļūst pūcīga, jo viņai tas gludenaiss dēlietis garajā mētelī nemaz nepatīk) – un Ļubaša ar garo, ierudo bizi – viņa ir pāris gadu vecāka un ar *малышня*¹ spēlējas tāpēc, ka bļāustīgie un kauslīgie skolaspuikas, kas lielākoties dzenā bumbu pagalma otrā pusē aiz skārda miskastēm, viņu savā barā neņem.

¹ Sīkie. (*Krievu val.*) Šeit un turpmāk – autore piezīmes.

Katrs šai pulciņā ir kaut kam piederīgs: brālītis un māsiņa ir “dakterbērni”, Ļubaša ir “Nurkas skuķis”, bet Lulla – “to uzdzīvotāju meitēns”.

Lulla zina, ka uzdzīvotāji – tie ir cilvēki, kam mājās ir televizors, tāpēc citi nāk pie viņiem skatīties, kā “imsumaka”¹ dzied ar vēderu, un citas interesantas lietas, nes līdzī dzeramo un ilgi neiet gulēt. Viņa pazīst vēl citus uzdzīvotājus – arī to onkuli, kam nav kāju. Viņš sēž krēslā uz riteņiem, un citi uzdzīvotāji nāk pie viņa, un onkuļa vecā mammīte ir tik mīlīga, vienmēr pacienā Lullu ar konfektēm.

Pēdējā laikā gan mamma vairs neņem viņu līdzī, jo reiz, izlaista turienes pagalmu labirintā paspēlētīes, Lulla bija apmaldījusies – pagalmī pārgāja cits citā, saplūda kopā un atkal sadalījās, un piepeši visas namdurvis, visas apaļīgās atkritumu tvertnes izskatījās vienādas. Lulla sabijusies un apjukusi ieklīda te vienā kāpņu telpā, te otrā. Bet neraudāja, kaut bailes kā lapsenes spindzēja pa blondo galviņu arvien niknāk un niknāk. Par laimi, kāds no mammas draugiem, nākot no tuvējā dzērienu veikala ar alus pudelēm pilnu daudzacu tīkliņu, bija izvēlējies īsāko ceļu – cauri pagalmu virtenei – un Lullu atrada.

Helēnīte un Georgiņš, tādi paši četrgadnieki kā Lulla, vienmēr saposti baltās blūzītēs, neparasti skaistām sandalītēm kājās. Tās dakteris saviem bērniem atvedis no kādas neaptverami tālas vietas, kur visu var dabūt, – no Maskavas. Lullas sandales ir brūnas, apšūtas rupjiem

¹ Ima Sumaka (1942–2006) – peruāņu dziedātāja ar neparasti plašu balsu diapazonu.

diegiem, vienai notrūkusi siksnīņa, bet zilajām velveta kombinezonbikšēlēm, kam uz krūtīm uzšūts krāsains šūpuļzirdziņš, ceļgali pavisam nodiluši. Tomēr Lulla par savām biksēm priecājas, pagalmam tās noder daudz labāk nekā Helēnītes kuplie svārciņi ar volāniem vai Ļubašas katūna kleitele, katru dienu viena un tā pati – nu, varbūt nav nemaz viena un tā pati, bet visas vienlīdz izbalējušas –, jo biksēm tie puikas, tie bļautīgie grūstekļi, nevar palūrēt apakšā. Ļubašai tas ir tīrais posts – šie lūr un ķiķina, pamūk tikai tad, kad kāds no pieaugušajiem šos nolamā par “bezstidņīkiem”. Lullai tāda jokaina jušana – it kā tas, ko dara puikas, ir slikti, tomēr sava patikšana tur laikam arī ir klāt, jo Ļubaša tādās reizēs tā savādi smaida.

Debesīs mākoņi dzenā sauli, triju kuslo bērziņu šalkoņu paretam pārmāc ielas skaņas, kas pa tumšo vārtu velvi ielavās pagalmā, – kāds tramvaja grabulis, kravas auto ducinājums, gastronomijas veikala krāvēju klaigāšana. Ielas pusē ir arī maizes veikals, no rīta redelkastēs ar kukulišiem nes iekšā pa parādes durvīm, bet dienas gaitā maiznīcas vienīgais strādnieks Toļiks mūždien pelēkā, izbalējušā uzsvārcī un tādu kā krietni sasēdētu žokejcepurī galvā tās tukšas nes ārā pa sētas durvīm un ar blarkšķi krauj kaudzē uz riteņotas platformas, uz kuras līdz vakaram izaug ļodzīgs tornis.

Toļiks redzams itin bieži. Šķiet, ka nelielās bodītes iekštelpas viņam par šauru vai arī nav lāgā ko darīt – te iznāk uzsmēķēt *Belomorkanal*, te sēž uz kādas kastes pie nīkulīgajiem kociņiem, grauž sauleņu sēklas un pļāpā ar sievišķiem, kas, vienādi pelēkblondos un, šķiet, nekad

nemazgātos matus katra pa savai modei uzspraudušas, karina uz auklas palagus un dvieļus.

Arī no rītiem atkārtojas viens un tas pats rituāls – atved maizi, paveras veikala sētaspushes durvis, un Toļiks kā zagšus, kā nevaļīgi iegruž pāris kukuļu rokās Ņurkai, kas šim sieva, Ļubašai mamma un pagalmam sētniece. Gastronomijas veikalam *черный ход*¹ viņu pagalmā nav, un Lulla nevar saprast, kā Ļubašas mamma tiek pie piena un sviesta.

Iet uz ielas visiem ir stingri noliegts, jo tur, ārā, ir visādu šausmu pilnā pasaule, kur bērni vai nu apmaldās, vai pakļūst zem tramvaja, vai arī viņus nolaupa dzērāji. Pēdējie patiesībā uzglūn jau pačurāšanai tik noderīgajā vārtrūmē. Spēcīgākās brāzmas līdz ar skaņām iepūš pagalmā arī smakas – urīna spīvo smārdu un ķieģelišrupjmaizes tīkami saldenskābo dvašu. Un reizēm kāda tante ar onkuli, kā līgodamies vai grūstīdamies, tur laikam čurā kopā. Tas ir tas baisākais, jo tieši tādu Lulla iztēlojas Tongo Pīku – briesmoni, kas dzīvo koridora nišā pie vannasistabas. Mamma gan viņu dēvē tikai par to Tongo – un šis briesmeklis ir arguments, lai pārliecinātu Lullu čurāt podiņā, nevis nākt laukā no savas istabas, kad mājās ir nakts viesi. To “Pīku” biedēklim piedomājusi pati Lulla, laikam gribēdama viņa draudīgumu ar šo pavārdu mazināt.

Bet te Lulla apmaldīties nevar – viņa skaidri zina, ka dzīvo “suvaravielā”. Un tāpēc reizēm izlavās no pagalma, lai paskatītos uz lielajiem kino reklāmas plakātiem, kur

¹ Sētas durvis. (Krievu val.)

parasti attēlotas milzu galvas. Dažas pēdējās dienas tā ir tante ar tuklām, sarkanām lūpām un blondu copi – Babete¹.

Piļu būvēšanā iestājies apstākums, jo ar betona apmali apjuztajā četrkantīgajā nodalījumā smiltis ir pārāk sausas, bet Helēnītes un Georgiņa ome, kuras seja laiku pa laikam pavīd virtuves logā, atsakās nest lejā vēl vienu burku ar ūdeni, jo drīz būšot jānāk pusdienās.

Pa virtuves logu mēdz paskatīties arī Lullas mamma, taču daudz retāk, laikum taču paļaujas uz dakterbērnu omes modro aci. Šodien mamma nav mājās, Lulla to skaidri zina – mamma teica, ka pāriešot tepat pāri ielai paskatīties, kā tā Babete ar lielo muti dodas karot. Tētis pie loga nenāk, caurām dienām gulšņā uz dīvāna, klepo, kraukājas un sļauj mazā pudelītē, lasa avīzi vai spēlē pats ar sevi dambreti, jo televizors, tā lielā, brūnā kaste ar mazo, pelēkduļķaino lodziņu, kaut ko rāda tikai vakaros – visādus runājošus puscilvēkus, pār darbgaldiem nolikušus strādniekus un pa laukiem pukšķinošus traktorus, tikai paretam kādu multenīti. Tad Lulla arī skatās un braši dzied līdzī rūķišu virtenei: “Lai skan, lai skan, lai darba dziesma skan...”

Helēnīti un Georgiņu pasauc pusdienās, un Lullai arī sagribas ēst. Viņa uzskrien otrajā stāvā un klauvē pie brūni krāsotajām durvīm, jo zvana pogu aizsniegt nevar. Neviens never vaļā, tētis laikum iesnauadies. Lulla nepacietīgi mīņājas un bungo pa durvīm ar abām dūrītēm.

¹ “Babete dodas karā” – franču režisora Kristiāna Žaka 1959. gada komēdija ar Bridžitu Bardo galvenajā lomā.

Durvis beidzot atveras, taču uz sliekšņa stāv nevis tētis, bet “izbijusī aktrise, ko uz skatuves vairs nelaiž” – Lullas žiglās kājeles gluži nemanot uzcilpojušas stāvu augstāk. Durvis gan ir tādas pašas, vien melnās zvana pogas vietā tāda kā zelta atslēdziņa. Tante nav dūsmīga, tikai čukstošā balsī nosaka: “Bērniņ, tavas mājas ir zemāk.”

Tētis mirkšķina miegainas acis un liek Lullai paciesties – nekā ēdama neesot, atnāks mamma, uzvārīs kāpostu zupu. Vai! Kāpostu zupa ir Lullas ļaunākais ienaidnieks, no tās saldenās dvakas viņai metas nelabi. Tā kārojas griķu putras ar sviesta actiņu! To gan viņa varētu ēst katru dienu. Kad abas ar mammu pludmalē satiek aktieronkuli (kurš, kaut arī sarkanmatains un nesmuks, laikam gan vēl tiek laists uz skatuves), viņš abas dāmas uzaicina uz kafejnīcu – mamma dzer kaut ko burbuļojošu, bet uz onkuļa vaicājumu: “Meitiņ, ko tu gribi, vai kādu kūku?” – Lulla stingri atteic: “Griķu putru!”

Kad Lulla nogājusi atkal pagalmā, Ļubaša sparīgi māj ar roku un sauc paskatīties, ko atradusi. Viņa saraususi kaudzītē sauleņu čaumalas – noderēs pils rotāšanai! – un, aizrakusies līdz mitrākam smilšu slānim, knaši darbojas ar parocīgo, spilgti zaļo lāpstiņu, ko, pusdienās ejot, pametuši dakterbērni. Pils krietni paaugusies, tūlīt varēs sākt to izrotāt, bet piepeši Ļubaša riebumā sarauc vasarraibumaino degunpodziņu: “Фу, кошачьим духом пахнет!”¹ Nujā, kā gan citādi tas mitrums smiltīs būtu tik karstā dienā radies!

Ļubašas mamma, pabeigusi žvītināt slotu pa sētas bruģi, slauka rokas priekšautā un sauc meitu pusdienās.

¹ Fui, ož pēc kaķa! (*Krievu val.*)